

Grønlandsk fortællekunst – live

Ny film af Karen Littauer dokumenterer den mundtlige grønlandske fortællekunst i levende billeder.

Introduktion til projektet, interview med instruktøren, smagsprøver på fortællinger

Af Kirsten Thisted

Tænk hvis man kunne opleve *Myter og Sagn fra Grønland LIVE* – hvis Knud Rasmussen havde været udstyret med et moderne kamera i stedet for notesblok og blyant! Knud Rasmussen selv var den første til at beklage alt det der uvægerlig gik tabt, når det levende ord skulle omsættes til bogstaver på et stykke papir:

[N]år jeg nu, saa lang Tid efter, tænker tilbage paa den uforklarlige Maade, hvorpaa Ord og Toner og Dans samlede sig til een eneste vældig Bølge af Glæde, der bar os oppe og i Øjeblikket fik os til at glemme alt andet, saa forstaar jeg bedre end nogensinde, hvor svært det er at tage Eskimo-Sangene ud af deres eget Milieu. Thi ordene i Digtene er jo kun en Del af det, der skal skabe Virkningen. Tag en Opera-Tekst uden Musikken og uden de optrædende paa Scenen og uden Scenerummets hele Udstyr, saa har man en Sammenligning.

(Snehyttens Sange, 1930:144)

Om Knud Rasmussen ville have forsøgt sig med endnu en indsamlingsrunde, hvis han havde levet et par tiår længere, kan vi kun gisne om. At han forstod at anvende den nye teknologi til levendegørende dokumentation af fortiden, be-

viste han i hvert fald med den dokumentariske spillefilm *Palos Brudfærd* (1934), hvor tør etnografisk lærebog folder sig ud for vore øjne som levende virkelighed, indvævet i et dramatisk plot. I filmen finder man iscenesættelser af åndemaning, trommesang og sangkamp – men ud over ganske korte klip med fangere der dramatiserer nedlægelsen af deres just hjembragte fangst, ikke spor af den fortællekunst, som havde udgjort omdrejningspunktet i Knud Rasmussens liv med eskimoerne. En egentlig fortælling ville måske også have været for lang, og frem for alt for

Karen Littauer. Født 1965. Uddannet teaterinstruktør. Har studeret psykologi og filmvidenskab. Startede i 1995 Nuka Film. Har bl.a. produceret og instrueret *En lille Juleaften* (1993), *Grønland – Et informationsfund* (1997) og *Gensyn med Østgrønland*. Kirsten Bang (1999).

Kirsten Thisted. Født 1957. Har bl.a. udgivet *Som perler på en snor. Fortællestrukturer i grønlandsk fortælletradition* (Ph.d. afhandling, 1994); *Jens Kreutzmann. Fortællinger og akvareller* (1997); *Således skriver jeg, Aron* (1999).

svær at eftersynkronisere i filmen. Men man kan undre sig over, at et forsøg på at indfange den grønlandske fortælling i levende billeder ikke sidenhen er gjort – den vældige fascinationskraft som ligger i det eskimoiske stof taget i betragtning.

Med mange års forsinkelse kommer nu imidlertid Karen Littauer. Hun er taget til yderområderne, Knud Rasmussens Thule og Østgrønland, de sent koloniserede områder, hvor traditionen endnu kan tænkes at være i live – om ikke andet så dog i erindringen. Der er også filmet i Upernavik og i Ilulissat, i alt mere end 70 timer videobånd med sammenlagt 32 fortrinsvis ældre grønlandere, der er blevet udspurgt om deres barndom og ungdom, hvad de ved om åndemanervirksomheden og andre forhold i gamle dage, foruden hvad de ellers måtte have lyst til at fortælle om. Hovedformålet er at lave en dokumentarfilm på 70 – 80 minutter, med en tv version på bare 54 minutter – selvsagt bliver der en masse materiale til overs, som vil kunne gøres tilgængelig i anden form, og som vil blive stillet til rådighed for forskningen.

Og hvad er der så på båndene? Lever den grønlandske fortælling virkelig endnu? Til det må man definitivt svare ja. Der er endog rigtig mange gode fortællere i Grønland, og der er måske slet ikke grund til at bekymre sig for at denne form for fortælling skal uddø. Snarere vil til stadighed nye fortællere komme til, efterhånden som nye generationer lever det lange liv, som afsætter disse beretninger om gamle dage, som altid vil være værd at lytte til, uanset

hvor meget fjernsyn og video overtager funktionen som hverdagens underholder. Selv om de udvalgte fortællere, med rødder tilbage i den gamle tid på overgangen mellem eskimoisk tro og kristendom, har et utrolig spændende og for nuværende generationer »eksotisk« stof at øse af, er den form for fortælling som nu opretholdes i Grønland, meget lig det man også i Danmark ville kunne høre på plejehjemmene, hvis nogen gad lytte. Det er de fortællinger som inspektør H.J. Rink i sin tid kaldte *oqalualarutit*, den mere uforpligtende fortælling, hvor man fortalte om hændelser fra den nære fortid i en mere fri og åben form (*Eskimoiske Eventyr og Sagn*, bind 2, 1871: 206ff.).

Den kunst at gengive de gamle *oqalutuat*, afrundede fortællinger nedarvet fra forfædrene og gengivet ordret efter overleveringen, er der derimod i dag kun meget få personer i Grønland der behersker. I et enkelt – uvurderligt – bånd genfortæller mesterfortælleren Esajas Kuitse fra det overleverede stof af myter og sagn han i sin tid lærte af sin far, Wilhelm Kuitse, den berømte østgrønlandske sagnfortæller kendt fra Jens Rosings *Sagn og Saga fra Angmagssalik* (under navnet Kunitse). Her kommer vi givetvis det tætteste vi nogensinde får mulighed for at opleve »Knud Rasmussen live«. At lytte til Esajas Kuitse er som at lytte til en stemme talt ud af de gamle samlinger. Esajas Kuitses repertoire stammer fra den tid hvor mange mennesker stimlede sammen for at høre den mand eller kvinde som havde særligt ry som fortæller, og som alt efter situationen kunne spinde sin fortællings

Nogle af fortællerne fra Qaanaaq området: Bagest fra venstre: Qisunnguaq Kristiansen, Ulrikke Oodaaq, Iggiannuaq Oodaaq, Angutilluarsuk Nielsen, Pauline Kristiansen, Sequssuna Miteq, Aminguaq Oodaaq (Iggiannuaqs kone). Forrest Instruktør Karen Littauer, Nuka Film og instruktørassistent Pauline Lumholt.

tråd i det uendelige, eller gøre den kort, og som formåede at lade den ene fortælling afløse den anden, indtil den sidste tilhører måtte give fortabt og faldt i søvn. En form som flere af fortællerne på Karen Littauers bånd beklager, at de aldrig har nået at opleve, fordi de store fælles fortælleseancers tid var slut inden deres tid.

Selv om Rink opstiller et skarpt skel mellem de to kategorier, *oqalualaarutit* og *oqaluttuat*, må man dog for det første konstatere, at der ikke i hans samtid herskede enighed om disse kategorier. Samuel Kleinschmidt oversætter således i *Den grønlandske Ordbog* (1871) *oqaluttuaq* med »en Fortælling, af hvilken som helst Art«, mens *oqalualaarut* over-

Inoqusiaq Piloq er født på en fangsttur til det ubeboede Nallortut. Hun er opvokset i Savissivik og i Uummannaq-Dundas.

sættes »en Morskabsfortælling, en Fabel, et Eventyr«. For det andet kan man konstatere, at overgangene også i Rinks eget indsamlede materiale er glidende. Og selv om det måske ikke er så ofte, de nutidige fortællere har lejlighed til at fortælle, klinger deres fremstilling tydeligt i dén særlige sproglige stil, som bar den gamle tradition. Det gælder de faste talemåder, fraseringen, den særlige måde at opbygge en fortælling, de mange gentagelser og bestemte stilfigu-

rer, samt det ligeledes stærkt kodificerede kropssprog, som bar selve fremførelsen. Ingen fortæller fortæller tilfældigt. Alle har nøje overvejet, hvad de gerne vil have med på båndet, og fortællingerne er indstuderet, således at fortællerne ved afbrydelser er i stand til at gå lidt tilbage i historien (sådan som de er blevet instrueret til, af hensyn til klipningen) og tage tråden op – om end der gerne improviseres og omdigtes en smule, sikkert også for ikke at kede det team af instruktører, filmfolk og tolke, som under optagelserne udgør publikum.

Nogle fortællere, som Inoqusiaq Piloq fra Thule, formår at indvæve det stof som filmfolkene fisker efter – barndomserindringer, ungdom, giftermål, efterretninger fra folk der af personlig erfaring kendte til åndemaner-virksomhed, amerikanerne og Thulebasen – til en lang, sammenhængende fortælling, hvor alle dele udgør part i hendes egen livshistorie. Det er en fortælling som både er værd at høre og læse, og som fortjener at publiceres i sin helhed. Ligesom meget af det øvrige materiale.

Samtidig leverer den mundtlige fortælling et interessant supplement til den officielle, nedskrevne historie. Beretningen om amerikanernes ankomst til Thule taler for sig selv, med den fine ironiske pointe omkring Inoqusiaq Piloqs mors rædsel, fordi: »Man siger, at de plejer at spille netop den slags musik, når de vil erobre et fremmed land.« Var moderen naiv og uvidende – eller vidste hun netop hvad hun snakkede om? Som i

Qisunnguaq Kristiansen. Født i Grønlands nordligste bygd Siorapaluk.

den gamle fortælletradition teoretiserer fortælleren ikke selv over den slags, men overlader det trygt til publikum at drage sine egne konklusioner. Eller tag Knud Rasmussens første møde med polareskimoerne. I Rasmussens egen beskrivelse har det møde taget en næsten mytisk form, sådan som han i højtsvungne toner skildrer det i »Nye Mennesker« (1905), hvor forståelsen og begejstringen polareskimoerne og Rasmussen imellem var umiddelbar – sådan som Harald Moltke også malede ankomsten til Appat, hvor folk strømmer til for under hujen og glædesråb at ledsage slæden med de nytilkomne det sidste stykke vej til bopladsen. En helt anden version af denne velkendte historie hører vi hos Qisunnguaq Kristiansen, i hvis beretning åndemaneren Qulu-

tannguaq forudser Knud Rasmussens ankomst – for så skyndsomst at pakke sine sager og rykke sig selv og sin familie nordover, i dyb bekymring over de fremmedes ankomst.

Begge de to her citerede fortællinger er at finde blandt de uddrag, Tidsskriftet Grønland har fået lov at bringe som »smagsprøver« på det materiale, Karen Littauer har indsamlet. Når alle teksterne er hentet fra Thule, skyldes dette udelukkende, at kun en mindre del af materialet endnu er oversat. Vi vil måske på et senere tidspunkt kunne bringe mere. Ved redigeringen af materialet har undertegnede konsekvent begået alle de fejl, udgivere af mundtlig tradition normalt klandres for: De enkelte historier er taget ud af deres sammenhæng, så man ikke længere kan se hvordan de indgår i fortællerens overordnede komposition af fortællinger, de er givet overskrifter (hvad fortællerne aldrig selv gør i den mundtlige situation) osv. Væk er også ifølge sagens natur fortællerens mimik, gestik, stemmeføring – alt det der i den mundtlige fremførelse gør fortællingen til drama snarere end tekst. Der er til gengæld ikke redigeret i teksterne. Oversættelserne er foretaget direkte fra filmen, og derfor kan man også stadig »høre« fortællingen gennem den skrevne tekst – hvis man giver sig tid til at læse den langsomt, og endnu bedre hvis man læser den højt.

Alligevel forbliver de skrevne tekster en slags »libretto« for den mundtlige fremførelse. Men så meget desto større grund har vi jo til at glæde os til den færdige film!

Interview med Karen Littauer, 02.11.2001

»Fortællinger fra Grønland« kalder du dit projekt som arbejdstitel. Hvordan har du fået ideen til at lave sådan en film? Du har tidligere lavet film fra Grønland, hvad er det der fascinerer?

Jeg har altid været fascineret af ældre mennesker der tør se tilbage. Gamle mennesker er noget specielt, fordi de er ude over alt det med konkurrence. De har den dér indre ro. Vi bruger bare slet ikke de gamle, og det er så synd, for de har så meget som kan berige ens eget liv.

Men hvorfor Grønland?

Mine forældre havde boet i Grønland, min far var læge. Resten af familien, især min far, snakkede aldrig om andet. For ham var Grønland altid det som stod stærkest. Af en større søskendeflok er vi tre som ikke har kunnet slippe Grønland. Jeg er selv »lavet« deroppe, men af arbejdsmæssige årsager var min far nødt til at tage hjem – hele min barndom har jeg følt, at jeg var gået glip af noget stort! Da jeg så mistede min far, blev det at tage til Grønland måske samtidig en slags søgen efter ham ... efter det som havde været så stort. I Grønland føles det – ude i naturen – som om man pludselig har en *værdi*, selv om man bliver så lille, eller måske netop fordi man bliver lille. Alle ens sanser bliver påvirket, når man er i Grønland – det er det jeg så gerne vil prøve at overføre til film. Jeg har været der tredive gange nu. Blandt andet for at holde tillids- og selv-værds kurser for unge grønlændere. Dér røg der nogen illusioner om det tætte

nærvær og alt det – fordi der altid er så mange problemer i familierne. De unge har ikke noget at læne sig op ad – det er svært at læne sig op ad en skrå væg.

Er det så det du/de skal bruge fortællingerne til?

De fleste gamle i Grønland er meget stærkere end de unge. De har deres styrke i at de havde deres kultur – og fik lov at have det erhverv de nu engang havde. Ungdommen mangler noget – de gamle bliver ikke brugt. Det med at udveksle mellem gamle og unge, det er gået i stykker, fordi der er denne kæmpe mellemgeneration der står med alle problemerne af afkolonisering og udvikling. Jeg håber, at filmen kan være med til at gøre de næste generationer opmærksomme på den værdi der ligger i kulturbaggrunden – hvad mange godt er klar over, men det er jo ikke gjort med en benfigur om halsen. Der er mange unge der slet intet ved om det liv deres bedsteforældre har haft – og det selvom de gamle jo elsker at fortælle – hvis man altså opfordrer dem til det og giver sig tid. Hvis man snakker med sine gamle vil det forbedre samfundets tilstand! Det tror jeg på. Og det gælder ikke kun for Grønland.

Men stadigvæk – hvorfor laver du så ikke en film fra din egen kultur?

Måske er det vigtigste for mig det med, at i Grønland er det overnaturlige helt naturligt. Det passer med mine egne oplevelser, det med at føle, at der er mere mellem himmel og jord ... det er sådan noget det er let at snakke om i Grønland. Ikke bare med de gamle, men også

Qisunnguaq Kristiansen og Karen Littauer på besøg i Qisunnguaqs barndomsbygd Siorapaluk.

med unge mennesker. Der er jo også unge mennesker der er fantastiske fortællere, og vi har også filmet enkelte unge. Det er jo ikke et stykke folkemindesamling jeg har villet lave med filmen – slet ikke! Det er bare sådan, at hvad enten man bor i Grønland eller bare er der som gæst, så møder man en verden der er større og rummer flere farer, trusler, hemmeligheder og storslåede oplevelser, end noget menneske kan overskue. Både fastboende og gæster har haft oplevelser dér, som de aldrig har mødt andre steder.

I en af de beretninger, vi indsamlede under researchen til filmen, fortæller en kvinde om en oplevelse hun havde som barn. Tre uhyggelige væsener, halvt dyr, halvt mennesker, løb lige forbi hende

op ad en skråning med nogle gamle grave. Forskrækket fortæller hun sin bedstemor om oplevelsen. Bedstemoderen beroliger hende med, at den slags væsener slet ikke findes. De skal i hvert fald ikke vise sig for børn! Sådan er det i Grønland, og sådan bliver det på filmen. Vi skal møde historier om ting, som i princippet ikke findes, men som folk oplever og fortæller om.

Engang jeg var på rejse i Grønland, lå jeg og en grønlænder jeg rejste sammen med, i telt ude i et meget øde område. Ud på aftenen gik jeg ud af teltet for at tisse. I døren til vores provianttelt ved siden af stod der pludselig en mandlig skikkelse med langt sort hår, kun iført skindtøj. Bagved skimtedes et par andre skikkelser. Jeg blev meget bange og skyndte mig ind i vores sovotelt. Jeg turde ikke sige noget, fordi jeg var bange for at min rejsefælle skulle finde mig tåbelig. Kort tid efter gik han selv ud af teltet for at hente tændstikker ovre i det andet telt – men efter ganske få sekunder kom han rædselslagen styrtende tilbage. Han havde set skikkelser og hørt mandssang derindefra. Næste morgen kunne vi konstatere, at der var fodspor i og omkring hele teltet, men ikke hverken hen til det eller væk fra det. Senere fortalte en ældre dame os historien om en qivittoq, der i hendes ungdom huserede i præcis det samme område. Bagefter hørte vi alt muligt om det – det var faktisk fra den gang, jeg opdagede hvor meget folk havde at fortælle.

Fortæl om selve arbejdet med filmen!

Først var jeg oppe og prøvefilme og prøve at skyde mig ind på materialet.

Hvordan fandt du fortællerne?

Jeg startede med at ringe rundt til alle mine kontakter i de forskellige byer, og så bagefter til mine kontakters kontakter. Der blev også sat en annonce i avisen, hvor vi bad folk i hele landet om at finde fortællere til os – vi var ude på at indkredse de geografiske områder vi ville satse på. Det var på den måde, vi besluttede os for at filme i Upernavik og Ilulissat – hvis vi havde haft penge til det, ville vi også være taget til Maniitsoq. Men det var slet ikke let, vi fik fx ikke ret mange henvendelser på annoncen. Folk kan ikke lide at udtale sig så åbent om hinanden – hvem er god og hvem er rigtig god. Det siger folk ikke. Det er lettere når først man er der. Så satte vi opslag op, og rygtet spredte sig.

Vi prøvefilmede femten personer mere, end der kom med ved de egentlige optagelser – desværre var der nogle der faldt fra på grund af død og sygdom. Vi har også været nødt til at begrænse materialet af økonomiske grunde. Det betyder også, at vi af og til måtte afbryde folk, når de fortalte om noget alt for lokalt – dér hvor det kun blev interessant, hvis man kender stedet og personerne. Med et større budget kunne vi have fået lokalstoffet og meget andet med – og så ladet andre bruge det bagefter. Vi filmede i Qaanaaq i oktober 2000, i Tasiilaq i april 2001 og i Upernavik/Ilulissat i maj 2001. Holdet bestod af mig plus min assistent, Pauline Lumholt, som også var med under researchoptagelserne. Pauline Lumholt har gjort et helt fantastisk arbejde for denne film. Hun kunne virkelig snakke med folk og hygge om dem – og hun

kan jo også selv synge trommesang. Jeg har en optagelse som det ikke var meningen skulle bruges, den blev optaget helt spontant, hvor vi har inviteret alle fortællerne til en lille fest, efter at optagelserne var slut. Her giver folk sig til at synge trommesang for hinanden, og det ender med at Pauline også synger trommesang og alle synger med. Det var en af de mange fine oplevelser under optagelserne. Så var der vores fotograf, Peter Østlund, kendt for at lave dokumentarfilm langt fra alfarvej, heriblandt *Nattfågels Hjärta* fra Burkina Faso, og *Schaman* fra arktisk Sibirien. Og vores tone-mester, Jens Bangskjær. Netop i denne film er lyden jo enormt vigtig – og så er Jens god til ældre damer. Pauline charmerede herrerne, Jens tog sig af damerne. Desuden havde vi lokale tolke, og i Tasiilaq vores grønlandske produktionsassistent Laila Schytz Olsvig.

Filmens producer, Lise Lense-Møller, som er den der har det store overblik og holder sammen på hele projektet, har siden hun som ung var produktionsleder på spillefilmen *Tukuma*, ønsket sig at besøge Grønland igen. Desværre blev hun kørt ned af en hundeslæde under de allerførste optagelser i Tasiilaq – det var heldigvis lige uden for sygehuset!

Men tilbage til fortællerne

Vi gjorde meget for at skabe en hyggelig stemning. Dels kendte vi jo fortællerne fra researchen, og så besøgte vi dem også først i deres eget hjem. Ved optagelserne kom de til os, og der var kaffe og kage og den slags. Hvad tøj de har på har vi ikke blandet os i. Det har de selv bestemt. De har selvfølgelig

Iniquislaq Piloq og Sequssuna Miteq, født i Neqi. De er venner og har stillet sig sammen til ære for fotografen.

også selv bestemt hvad de vil fortælle, men vi har spurgt ind til nogle ting.

Hvad er det for nogle ting?

I oplægget til filmen havde vi tænkt os den som en dokumentarfilm i tre »akter«. Fortællerne fortæller om 1) barndommen i bygderne i første halvdel af 1900-tallet; 2) den åndelige forestillingsverden gennem åndemanernes praksis; og 3) den åndelige dimension i livet i

dag. Vi har altså koncentreret os om de ting, fortællerne selv har oplevet – men mange gange har vi accepteret når folk har ønsket at fortælle en fortælling, de har hørt af andre – fx hvad deres bedstefar har fortalt dem om sit liv som åndemaner. Det må bare ikke være noget de har læst i en bog. Vi spurgte også til forskellige traditioner, om konfirmation og julen fx – og om deres første kys. Men det var altså *meget* svært at få folk til at fortælle om kontakten med det andet køn for rullende kamera! Vi ville også gerne have haft noget at vide om de helt gamle traditioner, lampeslukningsleg fx, men det var netop sådan noget som man kun har læst om. Det med myterne var jeg inde over i researchen – men folk kan det ikke mere, og det ér vel også indsamlet så godt som det nu kan blive. Det er vigtigere alt det der ligger imellem – altså det som kommer ind imellem det helt gamle og det helt moderne. Historien skal bringes ind i en levende nutid, det er dét der kan gøre den til andet og mere end et stykke folkemindesamling!

Men på jeres bånd ser jeg, at I har indspillet en fiktiv fortælleseance – og det bliver jo et magisk øjeblik, hvor folk i alle aldre forvandler sig fra statister til et virkeligt publikum.

Det er fordi, vi jo har villet vedkende os arven, forankringen i det som var engang. Fra starten havde jeg tænkt, at en bestemt fortælling skulle indlede, en fortælling som skulle sætte tonen for hele filmen. En fortæller skulle fortælle om en fortælleseance som han eller hun havde oplevet som barn. Om mødet, stedet, stemningen, historierne. Hvor-

dan var det for et barn at opleve? Var man bange for fortælleren eller hans historier. Hvad skete der ellers under fortællingen osv. osv. Men det var bare ikke muligt at få en sådan fortælling. Ingen havde oplevet en egentlig fortælle-seance. Så besluttede vi at prøve at lave en selv. Vi valgte Esajas Kuitse i Østgrønland og iscenesatte det med jordhytte og fedtstenslampe og det hele – Der var problemer nok med at finde en som stadig kunne passe sådan en! – Det *er* en fiktion, en iscenesættelse. Men da folk kom til og begyndte at lytte til fortælleren, så blev de bare så grebet af det! Og så *blev* det virkelighed. På den måde er det alligevel dokumentar – en dokumentation af hvilken kraft disse fortællinger stadig har. Og hvilken kraft fortælleren har.

Fortælletradition er jo noget som kommer mere og mere op i tiden. Folk vil gerne høre den rigtige fortælling igen – ikke kun i Grønland, men rundt i verden. Der bliver arrangeret festivaler, hvor folk kommer til og bare fortæller. Filmen er jo lavet med henblik på et internationalt publikum. Jeg tror fortællerne har fat i nogle helt elementære ting. Først og fremmest bare det, at de virkelig kan *fortælle*!

Hvem betaler?

Filmen har et budget på tre og en halv million. Godt en million kommer fra Grønland, dvs. hjemmestyret, fonde, sponsorer, sågar privatpersoner; halvanden million fra Det Danske Filminstitut, Undervisningsministeriet og UNESCO; den sidste million fra nordiske tv-stationer, samt danske og nordi-

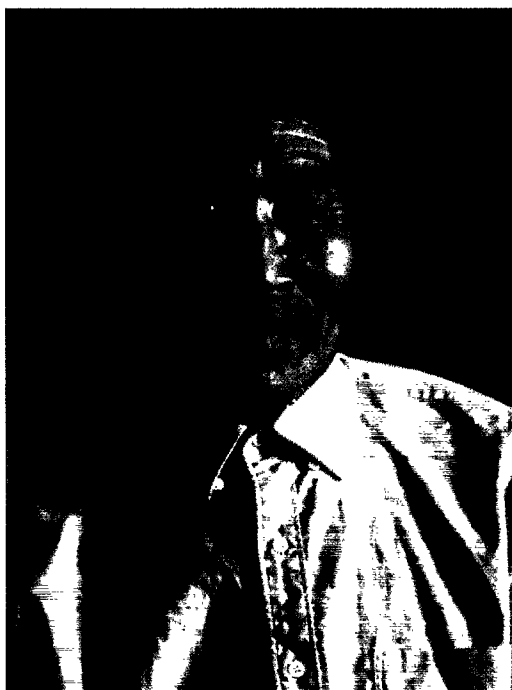
ske fonde. I alt er der givet støtte fra over 60 steder – det har krævet et stort benarbejde! Det lyder af mange penge, men i virkeligheden rækker det ikke til alle udgifterne – i hvert fald ikke, hvis man også forestillede sig, at jeg skulle have løn! Det er jo ikke kun til selve optagelserne, men også til tolke og hele bearbejdningen bagefter, hvor der skal findes folk som kan og vil påtage sig at oversætte fra polareskimoisk og østgrønlandsk. Nogle gange må flere arbejde sammen, det er et kæmpe arbejde, og bekosteligt. Derfor håber vi også, at andre, fx forlag, vil interessere sig for at gå ind i et samarbejde om at bearbejde noget af materialet bagefter. For selv om vi lader det hele oversætte nu, kan vi ikke påtage os at udskrive det hele på grønlandsk og at finpudse oversættelserne. Det kommer vi kun til at gøre med det materiale vi faktisk bruger. Materialet ville jo også egne sig perfekt til »godnatudsendelser«, portrætudsendelser, undervisning osv. Der er meget mere stof i det. Men foreløbig koncentrerer vi arbejdet om selve filmen.

Videobåndene til Karen Littauers film er i øjeblikket under oversættelse. Derefter går filmen videre til klippebordet. Den færdige film forventes til efteråret. Den produceres som co-produktion mellem Karen Littauers eget selskab Nuka Film og Magic Hour Films v. Lise Lense-Møller.

Fortællinger fra Thule, oktober 2000

Med mindre andet er angivet, er oversættelserne udført af Pauline Lumholt. Gengivet med tilladelse fra Nuka Film/Magic Hour Films.
Eftertryk er ikke tilladt.

Dengang der var åndemanere
Fortalt af Kigutikkaq Duneq

Kigutikkaq Duneq, født i Siorapaluk.

Da jeg var lille, fortalte min mor mig denne historie. Jeg var på det tidspunkt lige akkurat blevet bevidst. Henne ved Uummannaq, Dundas, boede der en masse mennesker. Det var dengang i meget gamle dage. Det var nok omkring

1700-tallet – he he – i meget gamle dage. Min mor Ivalu var en lille pige dengang.

Det var jo normalt dengang, at de havde arnatuut på [kvindernes nationaldragt, dengang hverdagstøj]. Hun havde arnatuut på.

Hun havde også en speciel skindhue på, som man brugte dengang. Det var dengang i Uummannaq. Sneen var lige faldet, og isen havde lagt sig, men den var meget tynd. – *Så tynd* var isen, men det så ud som om den var tyk, fordi det lige havde sneet.

Børnene tog ud på isen. Det viste sig, at isen var meget tynd. De samlede sig i en klynge på isen. De legede gemmeleg.

De havde placeret de allermindste allerinderst i klyngen. Der var min mor med, hun hørte til de allermindste af børnene. De plejede jo at udnævne nogen der skulle gemme sig.

De små blev placeret inderst inde i klyngen. Pludselig faldt de alle sammen igennem isen. Det resulterede i, at der kom et stort hul i isen med åbent vand. Pludselig faldt de gennem isen.

Tænk, de faldt il! Nogle kom op igen, og andre nåede de at hive længere ind på isen, så de undgik at falde i.

Min mor befandt sig inderst inde i klyngen, så hun faldt i vandet. En af kammeraterne tog fat i kanten af hendes skindstøvle, men hun skubbede vedkommende fra sig.

Hun fjernede hånden som ellers havde fat i hendes skindstøvle. Hun sank ned på bunden af havet.

Min mor Ivalu sank dybt, dybt ned på havets bund. Hun lagde sig på ryggen

på havets bund. Hullet som var kommet i isen kunne hun se nedefra, men det var lillebitte, fordi hun befandt sig langt nede i dybet.

Pludselig blev hullet bare større og større. Det blev større og større. Hun slappede nok bare af og lå uden at bevæge sig, mens hun kiggede på det.

Hun slappede bare af, mens hendes krop steg længere og længere op mod havoverfladen. Pludselig kom hun til syne, og hendes hoved dukkede op over havoverfladen.

Da hun kom op, kiggede hun efter om der var mennesker i nærheden. Hun så, at både hendes bedstemor og bedstefar var til stede. Hendes bedstefar var i færd med at gå rundt og rundt om vågen i isen. – Hendes bedstefar hed Haddoq, og hun boede hos sine bedsteforældre på det tidspunkt. De var begge blevet gamle. Min mor vidste ikke, at hendes bedstefar var en stor åndemaner. Tænk, så var hendes bedstefar en stor åndemaner!

Hendes bedstefar Haddoq var i færd med at gå rundt om vågen, mens han sang trommesang.

Da min mor kom til syne nede i vandet, hev hendes bedstefar hende bare op på isen. Det er forunderligt at tænke på. Hun var jo ellers sunket dybt ned på havets bund!

Bedstefaren tog fat i hendes tøj og hev hende op på isen. Så gik de lige så stille hjem alle tre, bedstemoderen og bedstefaderen og min mor.

Folk gik jo hjem, og min mor lå på havets bund i et godt stykke tid. Hun havde overhovedet ikke manglet luft. Hun døde jo heller ikke.

Da min mor kom hjem, tog de tøjet af hende. Hun havde ikke engang fået vand i lungerne. Det var meget mærkeligt! Da min mor havde ligget på havets bund måske en times tid, var der nogen der løb op og råbte: »Børnene er faldet gennem isen!«

De råbte dem op. Bedsteforældrene gik derned. Min mor sank til bunden af havet, og de andre blev hjulpet op. Kun min mor sank.

Da de tog tøjet af hende inde i huset, begyndte hun at løbe rundt uden tøj på. Det var forunderligt. Hun havde ikke engang fået vand i lungerne. Der var intet sket med hende.

De havde jo ikke mulighed for at hente hjælp andre steder fra når de var i nød. De måtte selv finde ud af at hjælpe sig, dengang før europæerne kom. De levede jo helt alene for sig selv!

Derfor havde de åndemanere. Haddoq var en stor åndemaner. Her slutter historien.

En trommesang

Sunget af Kigutikkaq Duneq:

Fordi hun er dansker

Kan hun ikke synge trommesang

Men jeg er INUHHUAQ

Derfor kan jeg synge trommesang

Den kasserede

Fortalt af Maassannguaq Jensen

Langt derhenne i Kitsissorsuit var der to huse. Hvis man ser på landkortet, kan man se disse to øer langt ude. Der lå to gamle jordhytter. De havde været der fra meget gammel tid. De der boede der, var taget ind mod land med konebåd.

Én person havde de efterladt på øerne, fordi han ikke kunne gøre nytte på nogen måde, mente de. Han måtte selv om han sultede ihjel, mente de.

De kom til fastlandet med konebåd. Mens de sejlede, kom der en edderfuglehan flyvende forbi deres konebåd.

Edderfuglen forsvandt mod Nuulliit. De havde jo efterladt en af deres kammerater derude på øerne Kitsissorsuit. De øer hvor de gamle jordhytter lå. Øerne kaldes for Kitsissorsuit.

Lige inden de kom i land ved Nuulliit, så de at der stod et menneske derinde ved Nuulliit.

Da de kom i land, opdagede de, at denne person var den samme som de havde efterladt på øerne Kitsissorsuit.

Det viste sig, at han var åndemaner, og han havde forvandlet sig til en edderfugl, så han hurtigere end de andre kunne ankomme til bestemmelsesstedet Nuulliit. Han gik frem og tilbage og ventede på dem, ham som de efterlod! Det måtte jo være fordi han var åndemaner!

Sådan reddede han sig selv, selv om de andre havde kasseret ham. Det måtte jo være fordi han var åndemaner!

Maassannguaq Jensen, født i Qeqertat ved Savissivik og opvokset i Uummannaq-Dundas.

Hundene i issprækken

Fortalt af Maassannguaq Jensen

Det var engang min farbrors hunde faldt ned i en sprække inde på indlandsisen. Det var det år vi var kommet hertil fra Vestgrønland. Det skete ved Itillersuaq. Det var d. 17.12, i den mørkeste mørketid.

Jeg blev hejst dybt, dybt ned i en issprække, da jeg var meget ung. Jeg skulle redde tolv hunde der var faldet ned i issprækken. Syv af vores fangstkammerater stod deroppe på indlandsisen. De hejste hundene op.

Det var under sidste verdenskrig. Det var meget svært at anskaffe sig ordentlige lygter dengang. Jeg havde ganske

vist en lygte med et lille bitte glas, men den kunne jeg ikke længere bruge, fordi batteriet var løbet ud. Jeg havde også en stump stearinlys med, men det væltede flere gange i sneen, så vægen blev våd. Det resulterede i, at jeg til sidst ikke længere kunne tænde den.

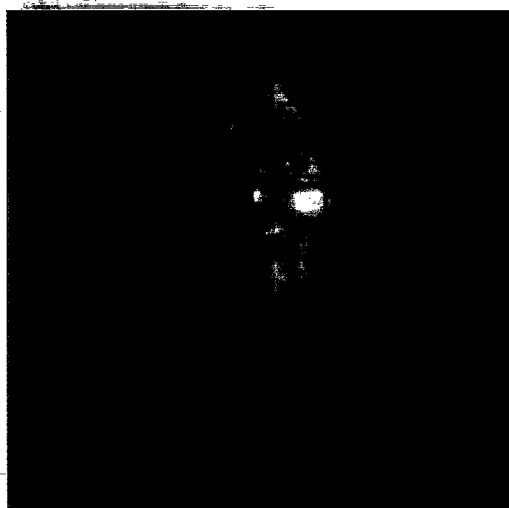
Jeg måtte få fat på hundene i blinde, fordi det var så mørkt. Jeg havde jo ingen lygte. Jeg gav hver hund et reb om brystet, så hejsede mine kammerater hundene op på indlandsisen, én ad gangen.

Vi bandt to reb sammen i forlængelse af hinanden og hejste hundene op på den måde. Rebet om hundens bryst var stærkt nok og ville ikke kunne løsnes, og resten af rebet var fastgjort til noget, som var hugget ned i indlandsisen oppe hos mine kammerater. Så det var stabilt nok til at bære en hund.

Det var et kæmpe arbejde, og det var meget, meget hårdt. Jeg måtte blive nede i issprækken langt nede i dybet og mørket i en 3-4 timer. Jeg var nok en 16-17 år dengang. Da jeg endelig blev hejst op på indlandsisen igen, kunne man vride mit tøj. Jeg var fuldstændig gennemblødt af sved.

Der var meget varmt dernede i dybet af sprækken, og hver gang mine kammerater skulle hejse en hund op, faldt der en masse sne ned til mig, så jeg blev meget våd i tøjet. Sælkskindskanten omkring linningen på isbjørneskindsbukserne var fuldstændig gennemblødt af sved og smeltet sne. Min skindanorak var nærmest »vokset sammen« med min hud af bare sved!

Det var så dengang ved juletid, omkring d. 17.12. Det var så varmt dernede

Massannguaq Jensen.

i issprækken, der var jo ingen kuldegrader dernede. De hejste den allersidste hund op, og jeg blev den næste der skulle hejses op. Der var et kæmpe hul ved siden af mig, hvorigennem smeltet vandet om foråret plejede at løbe. Det førte langt ned i dybet – ned til jordoverfladen må det have været. Jeg gjorde hvad jeg kunne for ikke at komme til at kikke ned i dybet af hullet, fordi det var så uhyggeligt at se på. Det var jo så mørkt dernede.

Jeg forestillede mig, at et eller andet uhyggeligt væsen ville kravle op til mig dernedefra.

Da alle hundene var hejst op, var det min tur til at blive hjest op.

Mine kammerater har fortalt, at for hver gang de var ved at hejse en hund op, måtte de stoppe op tre gange for at hvile sig.

Jeg har åbenbart ikke været lettere end en hund, for da de var ved at hejse mig op, måtte de hvile sig fem gange før de fik mig helt op på indlandsisen!

Den første narhval

Fortalt af Angutilluarsuk Nielsen

Jeg var lige blevet konfirmeret og var blevet et ungt menneske, i Uummannaq [Dundas], da ham præsten, Jens Olsen fortalte mig (min far var allerede død på det tidspunkt – og det var ved den tid hvor isen var ved at forsvinde, jeg tror I kender fjorden ved Uummannaq) at der plejede at være narhvaler der. Jeg var på det tidspunkt fjorten år.

Tre kajaker var på vej ind i fjorden, og jeg fulgte efter dem, jeg var rigtig glad. Jeg fulgtes med dem derind. En af fangerne tog det i ro og mag, hans fangeblære var ikke engang pustet op, sådan var fangerne dengang. Lige pludselig fik jeg fortalt – jeg tror de måtte have hørt en lyd – at nu kom vi snart en flok narhvaler i møde. Fangerens fangeblære var jo ikke engang pustet op, så jeg blev meget forbavset.

Jeg kunne ikke følge med dem, så de kom langt foran mig, og snart var de allerede inde i bunden af fjorden, og jeg var helt alene. Da jeg kom så langt bagud, tænkte jeg, og håbede, at der ville komme en narhval op lige her ved siden af mig. Jeg begyndte så at puste min fangeblære op, så jeg kunne harpunere narhvalen, hvis den kom op ved siden af mig. Jeg fik så pustet min fangeblære op og fulgte efter de andre fangere.

Da jeg kom hen til de andre, var narhvalerne svømmet hen under strømskåren is – masser af narhvaler!

Jeg roede hen mellem to kajakmænd – for jeg var bange for fangstdyrene! Jeg var jo bange for narhvalerne, så jeg roede altså hen mellem de to kajaker.

Angutilluarsuk Nielsen, født i Qaanaaq's Kangerlussuaq.

Man kunne ikke komme helt hen til narhvalerne, men man kunne høre dem når de kom op for at trække vejret. Der var is ved fjorden, fordi det var tæt på bræen. Lige pludselig, i nærheden af mig, kom der nogle narhvaler op til overfladen, bare sådan lige pludselig. Da narhvalerne dukkede op, lige i nærheden af de to kajakmænd, sagde de: »Se nu! Se nu!« – selv om de var voksne og selv kunne fange narhvalerne. »Jeg tør ikke, jeg er bange for dem!« sagde jeg ellers til dem. – »I må selv gøre det!« sagde jeg. Jeg blev derfor så glad da narhvalerne forsvandt, jeg blev rigtig glad.

Jeg gav mig til at ro baglæns, men så kom narhvalerne op igen, det samme sted. »Gad vide om fangstdyrene driller mig, bare fordi jeg er bange for dem, bange for at jagte dem?!« De kom frem det samme sted og så direkte imod mig.

Instruktør Karen Littauer og bjørnejæger Angutilluarsuk Nielsen.

Jeg har hørt, at narhvalerne er gode til at sanse. Jeg prøvede derfor bare at sidde så stille som muligt. Men de to voksne gjorde alt hvad de kunne for at få mig hen til narhvalerne, da narhvalerne blev ved at komme op, de råbte til mig: »Kom nu! Ro nu hen til dem!« De voksne blev ved og ved med at presse mig.

Jeg var jo ligesom alene – og oven i købet med narhvalerne lige foran mig. Jeg fik nok af dem, så jeg roede mod narhvalerne, uden at sige noget som helst. Jeg roede så hen imod dem. Måske da en af narhvalerne så mig, svømmede den hen imod mig. Jeg gjorde mig så parat og havde min harpun klar – den kom så hen imod mig, men da den åbenbart syntes det var nok, drejede den, og jeg blev så nødt til at harpunere den – og fik den. Jeg var meget bange og rystede og kunne ikke blive glad.

Jeg kastede min fangeblære ud og den forsvandt bare lige lodret ned. »Han har harpuneret!« råbte en af de voksne. »Åh nej, sæt nu jeg har harpuneret!« tænkte jeg og troede ikke rigtig på det – jeg var trods alt kun fjorten år. Den blev ved med at være væk.

Jeg var stadigvæk bange, jeg kunne ikke blive glad, så bange var jeg. Efter et stykke tid kom min fangeblære, som den første, pludselig op til overfladen. Jeg troede bare den kom op alene, men så viste det sig, at jeg som kun fjorten-årig havde fanget en narhval. Det var både dejligt og alligevel ikke dejligt, det var flovt. Det siger jeg jer bare! Jeg troede at dyrene var tamme, men det viste sig, at de alligevel var sky.

Sådan fangede jeg en narhval, da jeg var fjorten år.

(Oversættelse Aviaq Søby)

Den første flyvemaskine
Fortalt af Inoquasiaq Piloq

Jeg bliver meget varm og øm om hjertet, når jeg tænker på vores dejlige hjem i Uummannaq. Der var meget tryghed og fred og ro i vores hjem. Jeg elskede også mine forældre højt. Folk kan måske tænke, at det gammeldags liv i en bygd må være et fattigt liv rent materielt, men sådan var det ikke. Vi manglede ingenting.

Det var simpelthen så trygt et liv! Livet dér var dyb, dyb fred. Det var et sted man aldrig nogensinde kunne finde på at rejse fra, så smukt og trygt var der i Uummannaq. Dér voksede vi op.

Jeg har tit tænkt på mine kære søskende, da vi alle sammen blev voksne. Vi bor jo ikke sammen længere. Vi var vist 9 eller 10 søskende. Mange af dem er jo døde. Vi bliver stadig færre og færre. Vi er nu meget få tilbage i min søskendeflok.

Mens vi boede dér i fred og ro i vores dejlige bygd, var min mor henne for at sy skind på en kajak. Kajakken skulle beklædes med sælskind. Denne kajak var til Qaavigaq. Den skulle blive hans nye kajak. Det var dengang det var kvinderne, der lavede kajak.

Vi hørte pludselig en mærkelig og uhyggelig lyd. Vi blev meget bange. Vi havde jo aldrig hørt noget lignende før. Det viste sig at være en flyvemaskine.

Den kom dernedefra og fløj over os. Vi blev simpelthen så bange.

Jeg havde hængt mine lange kvindekamikker til tørre på et tørrestativ. Jeg havde mine almindelige korte kamikker

på. Sådan gjorde vi, når vi tørrede vores lange kamikker.

Hvad var det dog for noget? Måske var europæerne på vej for at dræbe os alle sammen! Vi var parate til at flygte!

Vi vidste ikke, at det var en flyvemaskine og en undervandsbåd der var ankommet og nu kom til syne derhenne.

Jeg havde ingen kamikker på, og min mor var ikke hjemme, fordi hun var henne og lave kajak. Vi var umådelig bange!

Vi havde jo aldrig set noget lignende før. Jeg tænkte, at når nu flyvemaskinen var kommet, måtte jeg hellere tage mine lange kamikker på, selvom de ikke var tørre. Jeg puttede også halmsåler i kamikkerne.

Min mor var jo ikke kommet hjem endnu. Alle mennesker var meget bange, for vi havde jo aldrig set noget lignende før. Vi var så bange alle sammen. Vi tænkte, at nu kom de og ville dræbe os. Denne uhyggelige lyd fra flyvemaskinen. Og så så vi en kæmpemæssig undervandsbåd på vej ind til bygden.

Vi så også et kæmpemæssigt skib der var amerikanernes. Vi var meget bange. Nogle ville flygte op i fjeldet, nogle sagde, at amerikanerne ikke ville gøre os noget. »Lad os bare gå ned og se hvad det er for noget alt sammen!«

Vi blev langt om længe enige om at gå ned for at se hvad det var for noget. Det viste sig, at flyvemaskinen var landet på havet. Amerikanerne var kommet!

Vi så, at flyvemaskinen var i færd med at lande på havet i Uummannaq-bugten. Handelsforvalteren og præsten var vores myndighed. Handelsforvalteren var vist god til at tale engelsk.

Maskinen var ved at lande. Handelsforvalteren og præsten sejlede dem i møde. Det var vist Jokum Knudsen der var præst dengang. Og måske en vi kaldte »Ikke mere!« der var handelsforvalter. De fortalte os, at amerikanerne ikke ville os noget ondt. Et kæmpemæssigt skib og en kæmpemæssig undervandsbåd var på vej ind til os. Vi havde aldrig set noget lignende!

De kom til kajs. Vores frygt forsvandt lidt efter lidt. Det var jo sådan dengang, at hver gang et skib kom til vores bygd, fik vi altid en helt ny anorak og helt nye kamikker.

Vi var godt nok meget bange for amerikanerne dengang!

Amerikanernes skib var så stort at masterne nåede helt op til midt på Uummannaq-fjeldet. Det var kæmpe-stort!

Hver eneste dag kom der nye folk til. Der var efterhånden fyldt med amerikanere i vores bygd. Det viste sig, at de havde et stort marinekorps om bord på skibet. De manglede ingenting.

En dag da vi var udenfor og trække frisk luft – vi plejede at sidde på en slæde og trække frisk luft – hørte vi noget meget smukt. Da så vi en hel masse soldater komme marcherende med hornmusik og det hele. De havde meget fint tøj på. De marcherede frem mellem husene og tilbage igen. De var så fine, så fine.

Vi spurgte min mor: »Hvad laver de?« »Hvorfor spiller de?« Hun sagde: »Jeg har hørt, at når amerikanerne vil erobre et andet land, plejer de at gøre på den måde!« – »Man siger, at de plejer at

spille netop den slags musik, når de vil erobre et fremmed land!«

Vi blev meget bange fordi vi var børn. Jeg var lige blevet konfirmeret. Vi blev så bange. Vi havde jo aldrig set noget lignende før.

Danskerne og nogle meget få amerikanere havde en vejrstation derhenne. Stedet kom til at hedde Thulebasen.

Vi kaldte stedet for Pituffik, fordi det var det sted hvor vi satte rævefælder. Vi havde jo meget glæde af rævene. Dem levede vi af. Det var netop vores rigtig gode rævefældeområde der blev omdannet til Thulebasen. Der var en vældig god rævebestand dér! Nu blev det en realitet. Stedet blev fast opholdssted for amerikanerne.

Livet blev sværere og sværere at leve dér. Derude ved Appatfjeldet havde der altid været en masse hvalrosser og andre fangstdyr. Fjorden herinde var den bedste yngleplads for sæler! Vi manglede simpelthen aldrig kød!

Der var masser af ryper, harer og ræve. En dag lagde min far mærke til, at det blev sværere og sværere at leve som fanger dér, og han foreslog, at vi skulle flytte til Kap York, Innaanganeq. Vi var begyndt at småsulte.

Fangstdyrene blev skræmt af al den aktivitet der var kommet til Uummannaq.

Vi begyndte at sulte for alvor. Vores butik var alt for lille. Dér kunne vi ikke købe menneskemad.

Amerikanerne havde en stor affaldsplads. Amerikanerne smed jo deres overflod af madrester på affaldspladsen. Da det blev svært at få fat på kød til

hundefoder, begyndte folk at hente amerikanernes madrester til hundefoder.

Vores bygdefæller begyndte også at hente tømmer, som amerikanerne havde kasseret, med slæde fra affaldspladsen.

Det blev virkelig alvorligt med de dårlige fangstmuligheder. Alle fangstdyrene og fuglene blev virkelig skræmt af aktiviteterne på stedet, så det blev svært at hjembringe noget kød. Min mor prøvede ellers at tage på rypejagt, til Kuugunnaq. – Deroppe ved Akinnaarriit var der ellers også en god lakseplads. Laksen forsvandt også dér! Folk plejede ellers at tage derop med hundeslæde for at få fat i laksen.

Min far sagde: »Nu må vi flytte til Kap York, det bliver for svært at være fanger her!«

Der kom flere og flere soldater, de byggede huse og opstillede kanoner. Pludselig blev det forbudt fangerne at tage ud på fangst om onsdagen, for da skulle de skyde med kanoner. Det blev for farligt at færdes for en fanger. To gange om ugen holdt soldaterne skydeøvelse. De skød kraftige kanoner af deroppefra – derudefra – herhennefra. Vi blev så bange!

Vi vidste jo ikke hvad formålet var, og hvad det betød. Så hver gang de holdt skydeøvelser, flygtede vi ind i vore huse.

Når man aldrig havde hørt den slags støj før, blev man meget bange. Nu blev det for meget for min far. Nu ville han gerne flytte fra bygden.

Handelsforvalteren delte skrivelser ud til fangerne om, at de skulle holde

Inoqusiaq Piloq.

øjne med ueksploderet ammunition. De skulle være forsigtige med hvor de færdedes. Vi havde jo ellers ikke oplevet nogen uheld.

Så sagde far: »Nu flytter vi til Kap York!« Vi var jo mange søskende. Vi flyttede til Kap York, fordi vi sultede. Vi lod vores ting blive i Uummannaq.

Vi tog kun det nødvendigeste med til Kap York. Da vi ankom til Kap York, mistede vi appetitten. Vi var deprimerede. Jeg vidste ikke, at jeg dér ville møde min kommende mand.

Jeg så min kommende mand dér for første gang. Og da vi kom til Kap York var der mere end rigeligt med fangstdyr. Isbjørne, sæler og søkonger.....

Trommesang med forklaring
Sofie Eipe

*Jeg føler mig ensom
Hvad går der af mig
Jeg er bekymret*

Sofie Eipe, født i Uummannaq-Dundas.

Engang gik jeg hen med to spande for at hente vand. Jeg kan ikke helt nøjagtigt huske hvornår det var. Jeg gik derhen, glad og veltilpas. Så så jeg to mennesker der ventede uden for mit hus. Da jeg aldrig havde oplevet nogen opføre sig på den måde, fattede jeg mistanke om at der måtte være noget galt. Jeg slap mine

spande og satte dem på jorden og begyndte at gå hen til dem. Det var dengang jeg boede lige ved stranden, lige ud til vandet.

Det viste sig, at det var min søn og svigerdatter. De smilede da jeg kom, og bad mig komme med ind i huset.

Jeg gik ind i huset og fornemmede straks, at der måtte være noget galt. Alligevel var jeg lidt forvirret over situationen. Hvad var det de sagde?

De fortalte, at min søn var omkommet. Han havde begået selvmord i Siorapaluk. Jeg vidste ikke hvad jeg skulle gøre af mig selv, og jeg troede ikke på det.

Men jeg var nødt til at tro på det. Mens jeg sad ensom derhjemme og ikke vidste hvad jeg skulle gøre af mig selv og havde det virkelig svært, var der ikke andet at gøre end at synge denne sang:

*Hvad går der af mig
Hvad sker der med mig
Jeg er ensom
Ajaajaa
Hvad går der af mig
Ajaajaaja*

Sådan sang jeg. Det ene øjeblik troede jeg på hvad der var sket, det andet øjeblik troede jeg ikke på det.

Jeg sang og sang, og min sorg blev værre og værre. Snart troede jeg på ulykken, snart troede jeg ikke på den.

*Jeg føler mig ensom
...*

Jeg kan stadigvæk få gråd i halsen når jeg synger den, selv om jeg slet ikke har lyst til det. Undskyld mig.

Åndemaneren Qulutannguaq
Fortalt af Qisunnguaq Kristiansen

Jeg vil starte med at fortælle om min farfar. Jeg ved jo, at han var åndemaner. Jeg har ganske vist aldrig set ham, jeg ved bare hvordan han var.

Min far og hans familie boede ved Innaanganeq – Kap York. Hans far var jo storfanger. Dengang var min far meget ung. Måske var han ikke engang i konfirmationsalderen.

Så mens de var i Innaanganeq, sad min farfar Qulutannguaq på briksen med lukkede øjne. Sådan plejede han at gøre når han lavede åndemanerseance og var på ånderejse.

Mens de nu var dér i Innaanganeq, var det at han en aften sagde: »Nogle mennesker sydfra er på vej herop til os!« – Jeg formoder, at hans hjælpeånder vidste, at en gruppe mennesker var på vej op nordpå, som havde en bedre tro end dem.

Qulutannguaq vidste besked, fordi han fik alt at vide af sine hjælpeånder.

Bare ved at lukke øjnene kom han altid i trance. Han vidste lige præcis hvad der foregik, der hvor han var henne på ånderejse. – Han sov jo ikke. Han lændede sig bare tilbage når han skulle koncentrere sig. Det var hans måde at gå i trance på.

En dag midt på dagen mens han var hjemme, og det var dårligt vejr, sagde han: »Tunulerriarriit – dem nede fra Vestgrønland, er på vej herop!« – De var jo mennesker som var kristne, men polareskimoerne anede intet om dem som var i himlen.

I første omgang var det ikke det, det drejede sig om, for Knud Rasmussen og hans følge kom hertil, før missionærerne kom.

Qulutannguaq var altså klar over, at disse mennesker der var på vej op til os, havde en anden tro. – Fordi han var åndemaner, vidste han allerede at de fremmede var på vej op til Avanersuaq, vores land.

Han fulgte disse fremmedes rejse op til os ved at gå i trance med jævne mellemrum, så han kunne meddele sin familie, hvor langt de var kommet i deres rejse herop. En aften sagde han: »Det kan være, at de ankommer hertil i morgen!«

Min farfar blev meget bekymret over at fremmede var så tæt på at ankomme til Kap York området, så han sørgede for at familien flyttede længere nordpå.

De samlede alle deres sager og rejste fra Kap York herop imod de nordligere egne.

Nøjagtig den samme dag som Qulutannguaqs familie rejste fra deres hus, var Knud Rasmussen og hans følge ankommet til Kap York og indlogerede sig lige præcis i Qulutannguaqs forladte hus. Huset var varmt endnu.

Qulutannguaqs familie var taget af sted om morgenen, fordi Qulutannguaq vidste, at Knud Rasmussen og hans følge ville ankomme om aftenen.

Qulutannguaqs familie var på vej nordpå, og selv om der var folk i Uummanaq, var de taget videre nordpå og kom til Natsilivik og slog sig ned dér.

Knud Rasmussen og hans følge rejste så videre nordpå og kom til både den store ø der ligger vest for Uummanaq

og som hedder Appat, og til selve Uummanaq, Dundas, hvor de mødte folk begge steder.

Da Knud Rasmussen og hans følge kom til Appat, slog de sig ned dér og levede sammen med den oprindelige befolkning i Thuleområdet. Disse fremmede havde jo aldrig mødt Thulefolk før, så de ville leve sammen med dem dér. Knud Rasmussen og hans følge havde nok ikke været helt trygge ved den oprindelige befolkning, så de havde bygget deres hus ret langt inde i landet, lige op ad det store fjeld, langt væk fra befolkningen. Jeg har selv set huset.

Der var ingen tvivl om at de ikke havde været helt trygge ved befolkningen, siden de ikke ville bo iblandt dem. De havde brugt den undskyldning for at de ikke ville bo blandt befolkningen, at de hellere ville bo deroppe, fordi stenene der fandtes deroppe, var bedre at bygge hus af.

Min farfar var jo storfanger, så det passede ham fint at bosætte sig dernede ved Narsaq lige over for Natsilivik. Dér boede han indtil sin død som gammel mand. Han blev begravet dernede. Jeg har set hans grav. Han boede der til sin død.

Der skulle dengang være rigeligt med fangstdyr, fordi det var et område som narhvalerne og hvalrosserne yndede at passere forbi. Der var også rigeligt med sæler dér.

Min farfar manglede ingenting mens han boede der, for han var en ægte storfanger.

Min farfar blev faderløs da han var en lille dreng. Han var alene med sin mor og måtte forsørge hende og sig selv. På

den måde udviklede han sig til at blive en storfanger.

Fordi han var faderløs og forsvarsløs havde det været nødvendigt for ham at uddanne sig til at blive en stor og frygtløs åndemaner.

Qulutaṅṅuaq var jo ellers uanselig af udseende og lille af vækst, men han havde en stærk ånd.

Min far var lidt højere end sin far, det har jeg set på et billede. Min bror som bor hernede, er opkaldt efter ham. Jeg har ganske vist aldrig set ham selv, men jeg ved, at jeg har haft en rigtig god farfar der var meget dygtig.

Jeg ved, at sådan var min fars far. Her ender historien om min farfar.

Om at slippe af med sine hjælpeånder Fortalt af Qisunṅuaq Kristiansen

Qaarṅgaaq blev kristen mens han boede i Innaanganeq, Kap York – et stykke tid efter at den vestgrønlandske missionær Gustav Olsen var kommet til Thuleområdet.

En aften da de skulle sove, det var mens Tiguaq var på besøg – denne Tiguaq som var min svigersøn Niisis bedstefars far – havde Qaarṅgaaq da de skulle i seng – og det var dengang da Qaarṅgaaqs hjælpeånder lige havde forladt ham – og da han simpelthen ikke kunne sove – så havde han for at sætte sine hjælpeånder på prøve, fremmanet dem.

Det var for at få hjælpeånderne frem og for at udøve åndemaning.

Pludselig på én gang kom alle hjælpeånderne til syne. Hans hjælpeånd den

store bjørn begyndte at brumme meget højt neden under briksen. Vore forfædre brugte brikse som soveplads. Det var utroligt hvad de kunne finde på at lave!

Hjælpeånderne »dansede« vældig glade rundt og var helt oppe på mærkerne og væltede rundt med hinanden og var umådelig glade, formodentlig fordi de troede, at Qaarngaaq ville have dem tilbage som sine hjælpeånder.

Det blev meget sent på natten, og Qaarngaaq lod bare sine gæster Tiguaq og hans kone sove videre, fordi han på forhånd kunne mærke, at hjælpeånderne ville komme frem for ham.

Qaarngaaq havde jo et vældig godt kendskab til sine hjælpeånder og havde et meget tæt forhold til dem, så han på forhånd kunne mærke, at de ville vise sig for ham. Han havde vældig mange hjælpeånder.

Iblandt hjælpeånderne var en isbjørn. Mens Qaarngaaq lå i sengen, havde han sine arme liggende på hver sin side af kroppen under dynen. Så listede han sig til at bevæge sine arme forsigtigt opad – stadigvæk under dynen – for at omslutte sine hjælpeånder med foldede hænder. Hjælpeånderne havde samlet sig på hans mave under dynen.

Lige pludselig på én gang flygtede alle hjælpeånderne og forsvandt. Da huset rystede voldsomt i samme øjeblik hjælpeånderne flygtede, vågnede gæsterne forskrækket og sagde: »Hvad sker der?«

Hjælpeånderne var jo meget bange for foldede hænder!

Det var da mærkeligt – højst mærkværdigt at tænke på. Når jeg begynder at spekulere på denne episode med Qaarngaaq ... ja så ved jeg ikke!

Den magiske helbredelse

Fortalt af Qulutannguaq Jeremiassen

Dengang vi kom tilbage fra Vestgrønland og kom til Siorapaluk – det var om efteråret og der var stadigvæk åbent vand – sejlede jeg rundt i kajak i Siorapaluks omegn.

Den første gang jeg sejlede ind i fjorden, opdagede jeg, at jeg havde fået en byld i nakken. Lige dér midt på nakken. Jeg var ude af stand til at bevæge mit hoved fra side til side, fordi det gjorde så ondt. Da jeg sejlede hjemad, kunne jeg slet ikke se til siden. Jeg styrede lige direkte fremad mod Siorapaluk, og jeg kunne kun se fremad. Jeg var ellers sammen med andre kajakmænd i starten, men da jeg vendte kajakken på tværs af sejlrretningen for at se tilbage, opdagede jeg, at jeg var alene.

Jeg sejlede direkte mod Siorapaluk. Da jeg kom hjem, tog jeg hen til jordemoderen, som fungerede som en slags læge, for at vise hende min byld.

Da jordemoderen så bylden, blev hun også forskrækket. Hun havde en hvid sten, som hun brugte som lægemiddel. Jeg vidste ikke hvad det var for noget. Hun sagde, det kaldtes »djævelsten«. Hun tegnede en cirkel omkring bylden med djævelstenen. Det skulle hindre bylden i at smitte andre steder på kroppen.

Jeg var til jordemoder mange gange. Til sidst måtte hun fjerne materien ud af bylden. Hun fjernede materien. Jeg var selvfølgelig ked af det. Da det blev efterår, fik jeg en byld mere. Det generede mig meget når jeg gik, fordi den sad på mit ene ben. Det var virkelig ube-

hageligt. Jeg måtte også være sengeliggende et godt stykke tid på grund af bylden. Hun måtte fjerne materien også fra den byld.

Så begyndte jeg at få udslet over hele kroppen. Udslettet bredte sig til alle mulige og umulige steder på kroppen.

Julen nærmede sig. Min hud forsvandt. I stedet for blev min hud dækket af udslet. Hver morgen skiftede jeg til en ren undertrøje. Jeg skiftede igen til ren undertrøje om aftenen. Det viste sig, at jeg ikke kunne tåle den salve som blev brugt på mig. Jeg kunne åbenbart ikke tåle salven, så min hud forsvandt – blev for tør.

Sådan tænkte jeg i hvert fald. Salven til bylden forårsagede at jeg fik udslet, og min hud blev for tør.

Det var efterår lige før jul. Jordemoderen var inde hos mig. Jeg var blevet sengeliggende.

Jordemoderen var gået igen, det var i orden. Jeg var jo blevet ligeglad. Alt var blevet ligegyldigt for mig.

Jeg var ved at falde i søvn. Pauline og Rebekka var hjemme. Pauline var husholderske hos Ole A.s. De havde hende med hertil fra Vestgrønland. Hun var på besøg. Da hun blev smidt ud af huset hos Ole A.s, forbarmede Rebekka sig over hende og sagde, at hun kunne bo hos os. Pauline havde jo ingen familie her i Thuleområdet. Vi havde tilbudt, at hun kunne få brikseplads bagved døren derhenne.

Derhenne havde vi vores briks. Da det nu blev jul, havde vi fået vores hus nymalet over det hele.

Pauline havde hængt et avisudklip oven over sin seng, et portræt af en

Qulutannguaq Jeremiassen, født i Uummannaq-Dundas.

mand, og sagde for sjov: »Jeg vil have et billede af min mand hængende over min seng!«

Sådan sagde hun. Jeg var faldet i søvn. Jeg havde sovet en kort stund. Så hørte jeg et menneske komme løbende hen imod vores hus ude ved vejen. Vedkommende løb forbi vinduet. Vores dør vendte mod den samme side som vinduet.

Jeg kunne høre, at vedkommende åbnede døren. Der lød et knald. Døren var svær at åbne, for at hundene ikke skulle kunne komme ind.

Vedkommende åbnede døren, kunne jeg høre. Det lød som om han eller hun skubbede en bylt af sælskind ind ad døren med et spædbarn i.

Qulutannuaq Jeremiassen.

Der var lyd af sælskind. Da den standsede, fik jeg mareridt. Da det lød til, at bylten kom i klemme derude, blev jeg tung i hele kroppen.

Jeg fik mareridt, og det susede for mine ører. Da blev jeg bange. Dengang havde jeg masser af kræfter.

Jeg blev bange og anstrengte mig meget for at få min krop til at bevæge sig. Det lykkedes mig at sætte mig op under stor anstrengelse. Jeg blev meget bange.

Jeg forsøgte at vække Rebekka. Hun reagerede ikke. Da jeg nu blev så bange, og Pauline lå derhenne i nærheden af døren, begyndte jeg at råbe efter hende – kalde hende ved hendes navn. Hun sov bare, hun hørte ingenting.

Sådan var det nok fordi det spøjte.

Der foregik noget henne ved væggen. Noget bevægede sig, kunne jeg se ud ad øjenkrogene. Jeg kunne se, at portrættet af manden derhenne i avisudklippet blinkede med øjnene. Jeg var jo midt i mit mareridt! Jeg vækkede min kone.

Jeg var jo bange, så jeg skyndte mig at sætte mig op i sengen. Min krop var blevet lettere, og jeg var igen i stand til at bevæge mine arme.

Jeg brugte ellers min stemme godt for at vække de andre. Det lykkedes mig ikke at få dem vækket. »Sikke da noget!« sagde jeg bare.

Jeg lænede mig tilbage igen. »Sikke da noget!« gentog jeg svagt. Jeg hviskede nærmest. Før råbte jeg ellers, men det hørte de ikke.

Pludselig vågnede de alle sammen på én gang. Jeg hviskede ellers bare til sidst. De vågnede alle sammen på én gang. Før hørte de mig ikke selv om jeg næsten råbte, og selv om jeg ruskede Rebekka i tøjet. Hun lå jo lige ved siden af mig. Vi havde byttet plads med hinanden, fordi jeg ikke ville smitte mine børn med bylder. Jeg lå længst væk fra børnene.

Rebekka og jeg delte pude med hinanden. Vi havde byttet plads med hinanden.

Vi vågnede. Klokkeren var fem. De vågnede lige ved femtiden. Vi var meget glade. Da de nu havde en god opvågning, sagde jeg til dem: »Det er snart jul, skal vi ikke synge en julesalme?«

Vi begyndte på julesalmen *Qujallusi qaagitsi merlertut* – aa. Vi sang. De sang godt med. De sang: *Qujallusi qaagitsi merlertut* – aa. De gik så meget op i salmen og sang så smukt, at jeg fik gråd i halsen.

Jeg fik gråd i halsen. Jeg kunne ikke længere holde det tilbage, så jeg begyndte at græde højlydt. De ænsede det ikke, men fortsatte bare med at synge salmen. Da de nåede til sidste vers, holdt jeg op med at græde. Jeg sang med på salmen. Da vi var færdige med salmen, fik jeg det så godt indeni.

Jeg sagde til dem: »Jeg er så lettet indeni, jeg har fået det så godt med mig selv!« – »Før havde jeg gråd i halsen, nu vil jeg stå op!«

De sagde ingenting. Jeg stod op af sengen. Rebekka undersøgte min krop

og gav mig tøj på. Vi blev meget glade hele familien.

Midt i glæden – klokken var syv, altså et par timer efter at vi var stået op klokken fem, hørte vi nogen på vej ind i huset. Det viste sig, at det var jordemoderen der kom for at se til mig. Lige så snart hun kom ind ad døren, blev hun småsur på mig. »Skulle du ikke ligge i sengen?«

»Opfør dig nu ordentligt!« sagde hun.

»Men jeg føler mig rigtig godt og veltilpas – derfor stod jeg op!« sagde jeg.

»Tag dit tøj af!« sagde hun hårdt til mig. Da hun undersøgte min hud, havde den forvandlet sig til den fineste tynde hud. – Hele min krop havde jo været væskefyldt udslet, undtagen mine fødder.

Efter at hun havde undersøgt mig, gik hun uden at sige et ord. Det var jo forunderligt. Indtil den dag havde min krop været fyldt med væskefyldte blærer og udslet, og nu lignede min hud den fineste sarte hud som et spædbarns. Vi undrede os ikke engang over det. Vi var bare så glade, så glade.

Der skulle være julegudstjeneste klokken 13, og vi gik alle sammen i kirke med stor glæde i sindet.

Det var en stor lykke. Siden da har jeg ikke fejlet noget. Mine bygdefæller har siden undret sig meget over, hvordan det kunne lade sig gøre at blive helbredt i løbet af et øjeblik.

Det var jo en stor lykke. Vi var meget, meget glade dengang. Det var skönt.